

SAVODXONLIK TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK MOHIYATI

Uzaqova Elmira Turobjon qizi

QDPI-70110401-Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada savodxonlik tushunchasi va uning pedagogik mohiyati keng tahlil qilinadi. Savodxonlik faqatgina o'qish va yozish qobiliyati bilan cheklanmay, balki insonning ijtimoiy-madaniy rivojlanishiga, tanqidiy fikrlashiga va mustaqil ta'lim olishiga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida talqin etiladi. Pedagogik nuqtai nazardan, savodxonlik shaxsning bilim olish jarayonida faolligini oshirish, axborotlarni tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish qobiliyatini shakllantirishga asoslanadi. Zamonaviy ta'lim tizimida savodxonlikning funksional, raqamli, madaniy va ilmiy jihatlar alohida o'rganilib, pedagogik strategiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: Savodxonlik, pedagogika, ta'lim, funksional savodxonlik, tanqidiy fikrlash, ta'lim metodikasi, raqamli savodxonlik.

THE CONCEPT OF LITERACY AND ITS PEDAGOGICAL ESSENCE

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the concept of literacy and its pedagogical essence. Literacy is not limited to the ability to read and write, but is interpreted as an important factor that serves the socio-cultural development of a person, critical thinking, and independent learning. From a pedagogical point of view, literacy is based on increasing the individual's activity in the process of acquiring knowledge, forming the ability to analyze information and use it effectively. In the modern education system, the functional, digital, cultural, and scientific aspects of literacy are studied separately, and pedagogical strategies are developed.

Key words: Literacy, pedagogy, education, functional literacy, critical thinking, educational methodology, digital literacy.

KIRISH

Savodxonlik tushunchasi insoniyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri bo'lib, u faqat o'qish va yozish qobiliyati bilan cheklanmaydi. Zamonaviy ta'lim tizimida savodxonlikning keng qamrovli yondashuvlari, jumladan, funksional, raqamli, madaniy va ilmiy savodxonlik kabi shakllari o'rganilmoqda. Pedagogik nuqtai nazardan, savodxonlik shaxsning bilim olish jarayonidagi faolligini oshirish, axborotlarni tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish qobiliyatini shakllantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi global axborot jamiyatida savodxonlik darajasi insonning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham ta'lim tizimida savodxonlikni rivojlantirish bo'yicha turli metodik yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Ushbu maqolada savodxonlik tushunchasi, uning pedagogik mohiyati va ta'lim jarayonidagi o'rnini atroflicha tahlil qilinadi.[1]

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Savodxonlik – bu o'quvchilarning bilim va tushunchalarini oshirish, muammolarni hal qilishga yo'naltirish va olingan bilimlarni amaliyotga tatbiq etish imkonini beruvchi muhim omildir. U o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi rivojlanishiga hissa qo'shadi hamda ularga o'zlarini malakali va ishonchli his qilishlariga yordam beradi. Savodxonlikning asosiy maqsadi – o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini oshirish, ularning muammolarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirish hamda nazariy bilimlarni amaliyotda qo'llashga tayyorlashdir. Bu shuni anglatadiki, savodxonlik faqatgina nazariy bilimlar bilan cheklanmay, balki ularni muammolarni hal etishda qo'llash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi.[2]

Savodxonlik pedagogik va psixologik jihatdan keng qamrovli soha bo'lib, u turli muammolarni o'z ichiga oladi. Bu sohaga pedagoglar, psixologlar va boshqa mutaxassislar birgalikda ishlashi zarur. Eng muhimi, savodxonlikni rivojlantirish uchun nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish, real hayotdagi muammolarga yechim izlash, innovatsiyalar va kreativ fikrlash imkoniyatlarini shakllantirish kerak. Bundan

tashqari, ta'lim jarayonida pedagogik va psixologik xususiyatlarni inobatga olgan holda o'qitish metodlarini takomillashtirish ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Savodxonlik Darajasini Oshirish Yo'llari[3]

O'z bilimlaringizni anglash: Savodxonlikni rivojlantirishning birinchi bosqichi – o'z bilim va ko'nikmalaringizni baholash hamda qaysi yo'nalishlarda rivojlanishga ehtiyoj borligini aniqlashdir.

Bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish: Yangi bilimlarni o'rganish va amaliy ko'nikmalarni oshirish uchun turli kurslar, seminarlar va treninglarda ishtirok etish foydali bo'ladi.

Tajriba orttirish: Yangi loyihalarda ishtirok etish, turli sohalarda faoliyat yuritish savodxonlik darajasini oshirishning samarali yo'llaridan biridir.

Tahlil va xatolardan o'rganish: O'z xatolarini tahlil qilish, ulardan saboq chiqarish va yangicha fikrlash orqali o'z bilim va ko'nikmalarni rivojlantirish muhimdir.

O'zaro muloqot va fikr almashish: O'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasida ochiq muloqot muhim ahamiyat kasb etadi. O'quvchilarning fikrlari tinglanishi, ularning xohish va ehtiyojlariga e'tibor qaratilishi lozim.

Savodxonlik tushunchasi zamonaviy ta'lim jarayonida tobora kengayib, uning turli shakllari va pedagogik ahamiyati yanada chuqur o'rganilmoqda. An'anaviy tushunchaga ko'ra, savodxonlik o'qish va yozish qobiliyatini egallash bilan bog'liq bo'lsa-da, bugungi kunda u funksional, raqamli, madaniy va ilmiy savodxonlik kabi ko'plab jihatlarni o'z ichiga oladi. Bu o'zgarishlar jamiyatning texnologik va ijtimoiy rivojlanishi bilan bog'liq bo'lib, ta'lim tizimining savodxonlikni rivojlantirishdagi yondashuvlarini yangilash zaruratini yuzaga keltirmoqda.[4]

Pedagogik nuqtai nazardan, savodxonlik insonning bilim olish jarayonidagi faolligini oshirish, axborotlarni tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish qobiliyatini shakllantirish uchun muhim hisoblanadi. Ta'lim muassasalarida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, mustaqil o'rganish madaniyatini shakllantirish hamda raqamli texnologiyalar yordamida axborotdan samarali foydalanishiga yo'naltirilgan metodikalar ishlab chiqilmoqda.

O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, savodxonlikning yuqori darajasi o'quvchilarning akademik natijalari va ijtimoiy faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan:[5]

- Funksional savodxonlik – o'quvchilarning kundalik hayotda axborotni o'qish, tushunish va tahlil qilish qobiliyatini oshiradi.
- Raqamli savodxonlik – zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashni, internetdagi axborotni filtrlash va tahlil qilishni o'rgatadi.
- Madaniy savodxonlik – turli madaniyat va ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi muloqot qobiliyatini oshirish orqali global tafakkurni shakllantiradi.
- Ilmiy savodxonlik – tanqidiy fikrlashni rivojlantirib, ilmiy uslubda fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Natijalarga ko'ra, ta'lim jarayonida turli xil pedagogik strategiyalar, jumladan, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish va muammoli ta'lim yondashuvlari qo'llanilganda o'quvchilarning savodxonlik darajasi sezilarli darajada oshadi. Shu boisdan, ta'lim tizimi savodxonlikning nafaqat an'anaviy balki zamonaviy turlarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni keng joriy etishi zarur.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, savodxonlikning kompleks yondashuvi nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayoniga, balki ularning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatlariga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Kelajakda pedagogik metodlarni yanada takomillashtirish orqali savodxonlik darajasini oshirishga qaratilgan yondashuvlarni rivojlantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda.[6]

XULOSA

Savodxonlik – bu faqatgina o'qish va yozish qobiliyati emas, balki insonning axborotni izlash, tushunish, tahlil qilish va amaliyotga tatbiq etish qobiliyatini o'z ichiga olgan muhim kompetensiyadir. Zamonaviy ta'lim tizimida savodxonlikning turli shakllari, jumladan, funksional, raqamli, madaniy va ilmiy savodxonlik alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagogik nuqtai nazardan, savodxonlik o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, muammolarni hal qilish qobiliyatini shakllantirish va jamiyatda muvaffaqiyatli harakat qilishlariga zamin yaratadi.

Ta'lim jarayonida savodxonlikni oshirish uchun interfaol o'qitish metodlari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlar hamda amaliy mashg'ulotlarga e'tibor qaratish zarur. O'quvchilarga o'z bilim va ko'nikmalarini mustaqil ravishda kengaytirish imkoniyatini yaratish ham savodxonlikni rivojlantirishning muhim omillaridan biridir.

Xulosa qilib aytganda, savodxonlikni oshirish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo'lib, bu jarayon nafaqat nazariy bilim berish, balki amaliy tajriba va kreativ fikrlashni rivojlantirishga ham qaratilishi kerak. Shu sababli, pedagogik yondashuvlar doimiy ravishda yangilanib borishi, ta'lim uslublari esa o'quvchilarning zamonaviy dunyodagi talablariga mos tarzda rivojlantirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ахмедов Н., Тўраев А. Педагогика назарияси ва амалиёти. – Тошкент: Ўқитувчи, 2020.
2. Василева Е.А. Современные подходы к развитию функциональной грамотности школьников // Педагогика и психология образования. – 2021. №3. – С. 45–52.
3. Назаров Қ. Таълим жараёнида ахборот технологияларидан фойдаланиш. – Тошкент: Фан, 2019.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2022: Literacy and Sustainable Development. Paris: UNESCO, 2022.
5. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Harvard University Press, 1978.
6. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 1916.